

METODOLOGIA DRUGA

→ PODSTAWOWE FAKTY I PORÓWNANIE HISTORII KILKU ŚWIADKÓW

Kiedy jest to wygodne:

Scenariusz ten nadaje się na 90-minutową lekcję, podczas której chcesz omówić nie tylko podstawowe fakty dotyczące represji, ale także odnieść się do różnych perspektyw miejsc pamięci i postrzegania tego tematu w różnych krajach. Teoretycznie można to zrobić w 45 minut, ale lepiej przeznaczyć na to dwie godziny.

Cel:

Uczeń potrafi umieścić ważne wydarzenia związane z represjami sowieckimi na osi czasu, wskazując ich przyczyny i znaczenie. Analizuje podobieństwa i różnice w historiach kilku ofiar represji sowieckich. Podsumować własnymi słowami, w jaki sposób represje odnoszą się do naszej historii.

Pomoce:

Komputer, projektor, głośniki, tablety, dokumenty i artykuły piapiernicze

Czas:

90 minut

Metoda pracy:

Uczniowie oglądają historie wideo kilku świadków, a następnie omawiają je.

FAZA 1 / 10 min.

Przywołanie

Opis:

Zobacz oddzielną metodologię „Przywołanie“

Faza przywołania jest szczególnie ważna w nauczaniu o represjach sowieckich. Uczniowie często nie mają wystarczającej wiedzy na ten temat (w przeciwieństwie do, na przykład, popularnych tematów ze średniowiecza lub II wojny światowej). W związku z tym mogą nie uważać go za ważny i w ogóle nie chcieć się nim zainteresować. Ewokacje pozwalają im aktywować istniejącą wiedzę i pomysły oraz powiązać je z nową nauką. Pobudzi to ich ciekawość i motywację do pogłębiania wiedzy na dany temat. Jednocześnie dowiesz się, z jakimi pomysłami lub mitami uczniowie wchodzi na lekcję. Można je następnie rozwinąć w fazie uświadamiania i obalić.

Komentarze i wskazówki

Wybierz jedną z metod wymienionych osobno w rozdziale **Przywołanie**, w zależności od możliwości czasowych.

FAZA 2 / 10 min.

Określamy znaczenie słów

Popis:

Przed odtworzeniem filmu instruktażowego lub pracą ze wspomnieniami pamiętnikarza, dobrym pomysłem jest omówienie z uczniami wszelkich pojęć, które mogą być niejasne. Tutaj wybraliśmy niektóre z terminów pojawiających się w filmie, które są nieznane, zwłaszcza młodszym uczniom. Jeśli jednak pracujesz z uczniami, co do których masz pewność, że rozumieją znaczenie tych słów, możesz pominąć tę sekcję. Poniżej znajdują się również sposoby, w jakie można nauczyć się znaczenia tych terminów.

Opcja 1 PROSTE SPOTKANIE

Podaj pojęcie, które może być nieznane uczniom i omów z nimi jego znaczenie. Nie chodzi o znalezienie dokładnej definicji, ale o wyjaśnienie uczniom znaczenia słów w sposób dostosowany do ich wieku.

Komentarze i wskazówki

Oto być może mniej znane słowa i możliwe definicje:

- represje** – ostre tłumienie oporu lub sprzeciwu wobec reżimu
- imperium** – duże państwo kontrolujące wiele krajów
- chaos** – całkowite zamieszanie, nieporządek
- terror** – przemoc stosowana wobec ludności w celu zastraszenia

Opcja 2 BINGO

Przygotowanie:

- Przygotuj 12 kart z definicjami słów.
- Daj każdemu uczniowi losowy wybór 9 definicji w kwadratowej siatce 3x3.

Przebieg gry:

- Przeczytaj uczniom po kolei słowa z listy.
- Zadaniem uczniów jest zaznaczenie definicji słowa na swojej karcie.
- Pierwsza osoba, która zaznaczy 3 słowa z rzędu (pionowo, poziomo lub ukośnie) i krzyknie "Bingo!", wygrywa.

OPCJA 3 TWARDE KRZESŁO

Uczeń siedzi plecami do tablicy, podczas gdy nauczyciel zapisuje słowo na tablicy. Pozostali uczniowie muszą następnie wyjaśnić słowo uczniowi, który siedzi plecami do tablicy, nie wymieniając go bezpośrednio. Uczeń na gorącym krześle musi następnie odgadnąć, co to za słowo. Ta gra może być szybko rozegrana z kilkoma różnymi słowami i uczniami.

OPCJA 4 POSZUKIWANIE DEFINICJI

Na potrzeby tego ćwiczenia należy wcześniej przygotować kartki papieru z wyrażeniami i, osobno, z odpowiadającymi im definicjami. Rozdaj losowo kartki papieru i poproś uczniów, aby znaleźli swoich „partnerów” z odpowiednim wyrażeniem lub definicją. Jest to szybkie i interaktywne ćwiczenie, które zmusza uczniów do komunikowania się i omawiania znaczeń słów, umieszczania definicji w kontekście i krytycznego myślenia.

OPCJA 5 OBRAZY NA ŻYWO

Uczniowie stoją w kręgu z zamkniętymi oczami, nauczyciel czyta termin, a uczniowie muszą spróbować wyrazić jego znaczenie za pomocą swoich ciał. Następnie otwierają oczy i komentują. Co ciekawe, uczniowie często spontanicznie tworzą odpowiednią żywą rzeźbę, nie zdając sobie sprawy, że znają ten termin

agitacja – rozpowszechnianie idei i myśli w celu wywarcia wpływu na ludzi

archiwum – zbiór dokumentów historycznych

prześladowanie – prześladowanie ludzi z powodu ich poglądów lub tożsamości

Radziecki – odnoszący się do Związku Radzieckiego

sabotaż – celowe uszkodzenie lub utrudnianie działania

szpiegostwo – potajemne zdobywanie informacji dla obcego mocarstwa

standard – ustalona reguła, miara lub wymóg

amnestia – ułaskawienie, umorzenie przestępstw

obóz – obóz Gułag

Komentarze i wskazówki

Oto pytania, na które można odpowiedzieć po obejrzeniu filmu:

1. Kiedy i z jakiego powodu powstały pierwsze obozy pracy w Związku Radzieckim?
2. Ile osób było więzionych w obozach podczas istnienia Gułagów i ile osób w nich zmarło?
3. Jakie były typowe warunki pracy i codzienna rutyna więźniów w łagrach?
4. Kto mógł być ofiarą uwięzienia w obozie pracy i z jakich powodów?
5. Jaki był los ludzi po zwolnieniu z łagrów i kiedy obozy zostały oficjalnie zamknięte?
6. Dlaczego powinniśmy zajmować się tematem Gułagu w naszym kraju?

Wskazówka: Zamiast odtwarzać cały film naraz, możesz również odtwarzać go w częściach i pozwolić uczniom zgadywać, co będzie dalej. Mogą odgadnąć inne fakty lub wydarzenia, zanim film zakończy historię. Może to aktywować ich istniejącą wiedzę (np. na temat II wojny światowej, wpływu śmierci Stalina itp.)

Wskazówka: Jeśli masz mało czasu i omówiłeś już temat represji sowieckich na poprzedniej lekcji, możesz pominąć tę sekcję. Alternatywnie można ją zastąpić rysując oś czasu i zapisując wraz z uczniami ważne wydarzenia z historii represji sowieckich.

FAZA 3 / 15 min.

Wideo CO TO BYŁ GUŁAG

Opis:

Ten film edukacyjny w jasny sposób podsumowuje kluczowe fakty dotyczące represji w Związku Radzieckim. Zapewnia kompleksowe spojrzenie w skali makro na historyczny rozwój represji, koncentrując się na erze Stalina i europejskim kontekście gułagów. Wideo można wykorzystać do krótkiego wprowadzenia do tematu na początku lekcji.

Po prostu odtwórz film i poproś uczniów, aby skupili się na odpowiadaniu na istniejące pytania dotyczące tematu lub identyfikowaniu kluczowych informacji

Oto link do filmu: www.gulagxr.eu/video-a-pribehy

Po obejrzeniu filmu należy zapytać uczniów, co było dla nich nowe. Na przykład dla wielu uczniów na lekcjach pilotażowych nowością było to, że Gułag nie był tylko jednym obozem, ale całym systemem obozów. Inni nie zdawali sobie sprawy ze skali systemu i liczby ofiar. Większość uczniów nie zdawała sobie sprawy z europejskiego wymiaru represji.

Jest to również związane z pytaniem, dlaczego powinniśmy zajmować się tematem Gułagu w naszym kraju.

Przed kolejnym etapem można również zapytać, co uczniowie powinni wiedzieć dalej, aby pogłębić swoje zrozumienie sowieckich represji i odpowiednio dostosować nauczanie.

Z naszego doświadczenia wynika, że uczniowie najczęściej chcieli poznać historię prawdziwego świadka z naszego kraju. Co również oferujemy jako możliwy kolejny krok.

FAZA 4 / 10–30 min.

Historie miejsc pamięci

Opis:

Wspomnienia świadka wnoszą do nauczania wymiar tzw. małej historii i tym samym odpowiednio uzupełniają informacje z poprzedniego filmu. Pozwalają nam spojrzeć na sowieckie represje przez pryzmat cierpienia konkretnej osoby. Wszystkie filmy są dość wymagające emocjonalnie, więc przypomnij uczniom o zasadach zaangażowania, jeśli oglądanie historii jest dla kogoś zbyt wymagające psychicznie.

W projekcie wybraliśmy wspomnienia 10 świadków z różnych krajów. W tym ćwiczeniu można obejrzeć historie kilku świadków wraz z uczniami, a następnie przeanalizować podobieństwa i różnice, np. w przyczynach i konsekwencjach represji, omówić podobieństwa i różnice w kontekście historycznym różnych krajów itp.

Na początek wybierz miejsca pamięci, które chcesz wykorzystać w swoich lekcjach.

Oto link do listy filmów: www.gulagx.eu/video-a-pribehy

Zde je několik variant, jak je možné pracovat s videem pamětníka.

Wybierz 1 wspomnienie, którego historię obejrzy wspólnie cała klasa. Celem wspólnego oglądania jest pomoc młodszym uczniom w nauce pracy z narracjami wspomnieniowymi. Pokazanie im, co mogą zauważyć w narracji. Oto kilka sposobów, w jakie uczniowie mogą pracować z narracją:

1. Poproś uczniów, aby podczas słuchania zapisywali główne punkty opowieści autora wspomnień. Następnie, w parach, porównaj ich notatki i stwórz oś czasu jego lub jej życia.
2. Podziel film na 3 części. Po każdej części zatrzymaj się i poproś uczniów, aby omówili w grupach, czego się właśnie nauczyli i jak ta historia na nich wpływa.
3. Poinstruj uczniów, aby podczas słuchania zanotowali 3 emocjonalnie silne momenty z historii. Następnie niech przeanalizują te momenty w parach - dlaczego są emocjonalne, co mówią o warunkach w Gułagu itp.
4. Rozdaj kartki papieru i poproś każdego ucznia o narysowanie sceny z historii, która go zainteresowała. Następnie wyświetl i omów dzieła.

Na koniec poproś uczniów o pomoc w udzieleniu odpowiedzi na podstawowe pytania kryminalistyczne, tj. KTO (jest ofiarą represji), KIEDY, GDZIE, DLACZEGO i JAK (jaka forma represji została zastosowana).

Następnie wyjaśnij uczniom, że teraz będą pracować w grupach w podobny sposób, a ich zadaniem będzie znalezienie odpowiedzi na te same pytania, ale w historiach różnych świadków. Zachęć ich do robienia notatek na papierze.

Następnie podziel uczniów na grupy (np. 4). Zapewnij każdej grupie 1 tablet, na którym można uruchomić historię wybranego pamiętnikarza. Każda historia trwa około 8 minut, więc można oczekiwać, że wszystkie grupy skończą mniej więcej w tym samym czasie.

Następnie możesz przeanalizować podobieństwa i różnice w historiach wybranych pamiętników.

Oto sugestia kilku sposobów, aby to zrobić:

WSPÓLNA OŚ CZASU

Każda grupa otrzymuje duży arkusz papieru z narysowaną na nim osią czasu.

Grupy zapisują 3 kluczowe wydarzenia ze swojej historii na osi czasu – każde w innym kolorze.

Poproś uczniów, aby przejrzyli oś czasu i porównali lata i okresy, w których miały miejsce poszczególne historie. Alternatywnie, wydarzenia można zapisać na wspólnej osi czasu na tablicy - każda grupa w innym kolorze.

TABELA PORÓWNAWCZA

Na tabuli nakreślenie tabulki se sloupci: Jméno, Věk, Povolání, Druh represe, Důvod perzekuce.

Skupiny do tabulky doplní informace o svém pamětníkovi.

Vyzvěte k porovnání údajů v tabulce.

Komentarze i wskazówki

Wskazówka: Sprawdź, czy uczniowie zrozumieli historię. Wystarczy zadać kilka pytań sprawdzających w trakcie filmu lub na jego końcu. Kim była ofiara represji? Dlaczego trafiła do gułagu? itp.

Wskazówka: Pomniki nie zawsze są dobrze rozumiane (słaby głos, akcent). Dlatego dobrym pomysłem jest jednoczesne włączenie napisów.

Wskazówka: Jeśli w szkole nie ma tabletów, ale można korzystać z telefonów, można poprosić uczniów, aby korzystali z własnych telefonów, aby śledzić historie wybranych pamiętnikarzy. Wszystkie historie są łatwo dostępne na naszej stronie projektu w serwisie [Vimeo](https://www.vimeo.com).

KWINTUPLET

Każda grupa otrzymuje papier i zapisuje 5 spostrzeżeń, które wyłoniły się z opowieści pamiętnikarza. Schemat pięcioliterowej kartki może wyglądać następująco:

1. **wiersz** – jedno słowo, np. imię i nazwisko osoby upamiętnianej
2. **linia** – dwuwyrzowy opis cech charakterystycznych memorialisty
3. **linia** – trzy słowa wyrażające fabularny element narracji pamiętnikarza
4. **wiersz** – czterowyrzowe zdanie odnoszące się do historii autora pamiętnika
5. **linia** – jednowyrzowy synonim, który podsumowuje istotę lub przesłanie opowieści autora wspomnień

Na przykład:

- Jiřina
- odważny, bezinteresowny
- wojna, opór, uwięzienie
- przeżyła dzięki pomocy koleżanek z celi
- solidarność

Grupy kolejno czytają swoje pięć listów i omawiają podobieństwa i różnice. Dyskusja jest moderowana przez nauczyciela lub można poprosić ucznia o pełnienie roli moderatora.

WYSTAWA PLAKATÓW

Grupy tworzą plakat podsumowujący „ich” historię - imię, życie przed represjami, powód represji, opis represji, konsekwencje.

Plakaty są publikowane, a grupy porównują je ze sobą.

Wskazówka: Zawsze jeden z członków grupy powinien pozostać przy plakatach i być dostępny w razie pytań. Pozostali członkowie grupy mogą przeglądać plakaty innych osób. Następnie zmieniają się.

REPREZENTACJA GRAFICZNA – DIAGRAM VENNA

Grupy otrzymają wstępnie narysowany diagram Venna (2 nakładające się okręgi) lub mogą go narysować zgodnie z instrukcjami.

Zawsze są 2 grupy pracujące razem lub wszystkie razem.

Na przecięciu wypisano identyczne elementy historii, a w osobnych częściach różnice.

Uczniowie porównują diagramy.

Ty lub wybrany uczeń obejdz grupy i zapisz wszystko, co znajduje się na przecięciach diagramów Venna każdej grupy.

Wskazówka: Jeśli znasz uczniów od dłuższego czasu, możesz przeprowadzić eksperyment. Poproś uczniów, aby przypomnieli sobie ważne wydarzenie z życia szkoły, które prawdopodobnie wszyscy pamiętają (np. pierwszy dzień w szkole, ważną wycieczkę itp.), a następnie zadaj im pytania, takie jak „W co był ubrany dyrektor tego dnia?“, „Jakiego koloru był autobus?“, „Kto siedział w pierwszym rzędzie?“ itp. itp. Ponownie, uczniowie mogą zapisać swoje odpowiedzi na kartkach papieru i pokazać je lub wypowiedzieć bezpośrednio. Najprawdopodobniej będą się one nieznacznie różnić. Ta demonstracja może być wykorzystana do pokazania, że dana osoba nie musi kłamać, ale jej wspomnienia mogą różnić się w szczegółach od tego, jak ktoś inny zapamiętał dane wydarzenie. Wynika to ze sposobu, w jaki działa ludzka pamięć. Dlatego dobrym pomysłem jest zweryfikowanie lub uzupełnienie relacji wspominającego informacjami z innych źródeł. Krótko mówiąc, pamiętnik może służyć jako jedno ze źródeł wiedzy o przeszłości, ale nie powinien być jedynym.

FAZA 5 / 5–20 min.

Refleksja

Opis:

Refleksja na koniec lekcji na temat represji sowieckich jest ważna, ponieważ pomaga uczniom lepiej uporządkować i doświadczyć zdobytej wiedzy na temat funkcjonowania systemu totalitarnego. Zmusza ich do podsumowania głównych faktów i losów konkretnych osób. Jednocześnie zmusza ich do zastanowienia się nad wpływem istnienia gułagów na jednostki i całe społeczeństwo oraz do odniesienia tych wydarzeń do teraźniejszości. W ten sposób uczniowie mogą uświadomić sobie wartość praw i wolności człowieka. Mają możliwość wyrażenia własnych poglądów na ten temat i zadawania dodatkowych pytań. Ty, jako nauczyciel, otrzymujesz informację zwrotną na temat zrozumienia materiału.

Oto wskazówki, jak się zastanowić:

- Jeśli pracowałeś z mapą myśli w fazie przywoływania, użyj jej. Niech uczniowie wypełnią mapę myśli innym kolorem, wpisując 5 kluczowych słów, które utkwiły im w pamięci podczas lekcji. Następnie przedyskutuj, dlaczego wybrali te słowa i jak ich zrozumienie represji sowieckich pogłębiło się w porównaniu z sytuacją sprzed 40 minut.

Komentarze i wskazówki

Tip: Pokud jste si jako evokační aktivitu vybrali V-CH-D (vím-chci se dozvědět-dozvěděl jsem se), je dobré ji využít i zde pro formulaci sloupce „Dozvěděl jsem se“. Zde je odkaz na metodiku s evokačními aktivitami.

- Jeśli pracowałeś z pytaniem “Dlaczego w ogóle powinniśmy uczyć się o represjach sowieckich?”, zadaj je ponownie i poproś kilku uczniów o zastanowienie się nad ich zmianą.
- Zadaj 3 pytania otwarte: „Czego nowego się nauczyłeś?”. „Jak wpłynęły na Ciebie historie świadków?” „Jakie pytania wywołał ten temat?”. Poproś uczestników o krótką refleksję ustną lub na papierze.
- Na tablicy zapisz „Kluczowe wnioski” i „Pytania do przemyślenia”. Zachęć uczniów do swobodnego dodawania pomysłów. Na koniec podsumuj i skomentuj wypowiedzi.
- Zapytaj o 1–2 rzeczy, które najbardziej zainteresowały uczniów i 1-2 pytania, które przysły im do głowy. Zostaw miejsce na dzielenie się.
- Anonimowa refleksja nad artykułem - 1 rzecz, która mnie zainteresowała + 1 pytanie na ten temat. Ci, którzy chcą, mogą się podzielić, ci, którzy nie chcą, mogą przykleić to na flipcharcie lub tablicy.
- Poproś uczniów, aby w parach lub małych grupach wspólnie przygotowali krótki tekst na temat represji sowieckich, który mógłby pojawić się w nowym podręczniku do historii.

Użyj metody pięciu liter (patrz wyżej), prosząc każdego ucznia (ewentualnie w parach) o wypełnienie pięciu liter w następujący sposób:

1. wiersz – wstępnie wypełniony – DZISIEJSZE HISTORIE

2. wiersz – dwuwyrzowy opis cech charakterystycznych memorialistów

3. linia – trzy słowa wyrażające wspólny element fabularny narracji pamiętników

4. linia – zdanie składające się z czterech słów podsumowujących temat wspomnień

5. linia – jednowyrazowy synonim, który podsumowuje istotę lub główne wspólne przesłanie historii z pamiętników

Następnie zaprosz osobę, która chce przeczytać swoją pięciolistną koniczynę.

W tym samym czasie zapisz synonimy z wiersza 5 każdego ucznia na tablicy.

W ten sposób otrzymasz zbiór wartości, np. „przyjaźń, miłość, solidarność, odwaga...”, które możesz następnie omówić z uczniami.

- Poproś uczniów o zachowanie ciszy i zamknięcie oczu. Zapytaj uczniów, czy uważają, że zachowywaliby się inaczej niż większość w czasach stalinizmu, czy też dostosowaliby się. Ostrzeż ich, że nie chcesz usłyszeć odpowiedzi. Pozwól im zastanowić się w ciszy przez minutę. Jeśli ktoś chce podzielić się swoją opinią, pozwól mu na to, ale zdecydowanie nie zmuszaj nikogo do głośnej odpowiedzi na pytanie!!
- Jeśli masz więcej czasu i lubisz debatować, możesz podzielić klasę na dwa zespoły i debatować na temat: „Systemy represji są zawsze winą przywódców kraju, a nie zwykłych ludzi”.

Podziel klasę na 2 zespoły – ZA i PRZECIW tezie.

- Każdy zespół ma 5 minut na przygotowanie argumentów.
- Najpierw drużyna PRO przedstawi swoje argumenty.
- Następnie drużyna PRZECIW.
- Drużyny mogą następnie odpowiedzieć na argumenty drużyny przeciwnej.
- Końcowe podsumowanie najsilniejszych kontrargumentów.

Inne tematy do dyskusji:

- „Okropności represyjnych reżimów nie mogą się powtórzyć w dzisiejszych czasach”.
- „Każda osoba jest w pełni odpowiedzialna za swoje działania w represyjnym systemie”.
- „Systemy represyjne zawsze mają poparcie przynajmniej części populacji”.

- W debacie ważne jest ustalenie jasnych zasad, limitu czasu i ostatecznej oceny argumentów obu stron. Możliwe jest również głosowanie na „zwycięzcę”, ale należy podkreślić, że jest to trening krytycznego myślenia.

Jeśli masz czas i jesteś do tego przyzwyczajony, możesz zadawać pytania takie jak:

Co dały mi te zajęcia?

Za co chciałbym pochwalić każdego na tej sali (w tym siebie)?

Jak sądzę, co spowodowało takie zło?

Czy temat Gułagu jest nadal aktualny?

Co można zrobić, aby upamiętnić ofiary represji?

Co mogę zrobić, aby coś takiego się nie powtórzyło?

Poproś uczniów, aby usiedli wygodnie w kręgu. Poczekać, aż będą cicho i weź „mówiący kamień”. Mówiący kamień oznacza, że tylko osoba trzymająca przedmiot może mówić. Mówi krótko i tylko do rzeczy. Krótko podsumuj każdą część dzisiejszej lekcji. Poproś uczniów (kto chce), aby skomentowali pytania lub powiedzieli innym wszystko, co uważają za ważne i istotne dla tematu. Każdy, kto nie chce mówić, prze-każe kamyk dalej i nie będzie do tego zmuszany.

OCENA

Oparta na kryteriach ocena postępów uczniów jest ważna w nauczaniu (nie tylko) o represjach sowieckich, ponieważ pozwala nauczycielowi lepiej zdiagnozować poziom zrozumienia kluczowych faktów przez uczniów, rozwój ich myślenia historycznego i postawy wobec wartości etycznych. Refleksja nad spełnieniem kryteriów dostarcza również informacji zwrotnych do dalszego nauczania. Ufamy, że stworzyłeś swój własny system oceniania odpowiedni do Twoich celów. Poniżej znajduje się sugestia, w jaki sposób można skonfigurować system oceny, w tym możliwe przykłady odpowiedzi uczniów. Załóżmy trzy poziomy opanowania tematu.

POZIOM PODSTAWOWY

Opis kryteriów:

Uczeń potrafi podać tylko podstawowe fakty dotyczące funkcjonowania łagrów. Potrafi jedynie bardzo zgrubnie umiejscowić je w historycznym okresie istnienia ZSRR. Podaje krótką historię konkretnego więźnia. Powierzchnownie postrzega związek między przyczynami i skutkami. Uczeń potrafi wymienić 1-2 podobieństwa lub różnice między historiami świadków. Analiza jest bardzo powierzchowna. Nie wykazuje znaczącego zainteresowania kwestią łamania praw człowieka i wartościami demokratycznymi.

Przykład wystąpienia ucznia:

„Łagry były w Rosji, ponieważ był tam Stalin i zmuszał ludzi do ciężkiej pracy. Pan Nowak był tam więziony”.

„Zarówno pan Novák, jak i pan Svoboda byli w więzieniu, ale pan Svoboda dłużej”.

POZIOM ŚREDNI

Opis kryteriów:

Uczniowie potrafią opisać funkcjonowanie gułagów, umiejscowić je w okresie stalinowskim i rozróżnić kilka rodzajów represji. Analizuje historię konkretnego więźnia. Uczeń porównuje historie świadków i znajduje pewne podobieństwa i różnice. Analiza jest raczej opisowa. Potrafi opisać kilka przyczyn i konsekwencji represji. Omawia kwestie i zadaje pytania. Wykazuje częściowe zrozumienie wartości demokracji i praw człowieka.

Przykład wystąpienia ucznia:

„Więźniowie w łagrach pracowali w nieludzkich warunkach. Najgorzej było za czasów Stalina. Myślę, że to było niesprawiedliwe. Czy nie jest to pogwałcenie praw człowieka?”. „Zarówno pan Novak, jak i pan Svoboda zostali uwięzieni na podstawie fałszywych zarzutów, ale pan Svoboda spędził w więzieniu więcej lat”.

WYSOKI POZIOM

Opis kryteriów:

Uczeń potrafi szczegółowo opisać funkcjonowanie gułagów i rozróżnić różne rodzaje represji. Potrafi wyjaśnić historyczny kontekst ich powstania i rozwoju, w tym przyczyny i konsekwencje. Opisać, jak represje zmieniały się w czasie. Uczeń szczegółowo analizuje historie świadków, znajdując wiele podobieństw i różnic. Porównanie jest złożone i łączy szczegóły indywidualnych losów. Uczeń potrafi wyjaśnić przyczyny zidentyfikowanych podobieństw i różnic. Aktywnie omawia tematy demokracji, wolności i praw człowieka.

Przykład wystąpienia ucznia:

„Gułagi były obozami w Związku Radzieckim, gdzie ludzie byli wysyłani do pracy przymusowej. Powstały po rewolucji, kiedy komuniści doszli do władzy. Początkowo trafiali do nich głównie ich przeciwnicy, ale potem, pod rządami Stalina, stało się to powszechne i każdy, kto ich nie lubił lub się z nimi nie zgadzał, mógł tam trafić. Podczas kolektywizacji i budowy fabryk w latach trzydziestych XX wieku zamknięto wielu ludzi. Musieli wykonywać ciężką i niebezpieczną pracę, często gdzieś na Syberii lub przy budowie fabryk. Wielu ludzi tam zginęło.

Pomimo pewnych cech wspólnych, losy panów Nováka i Svobody różniły się zasadniczo. Oba odmówiono sprawiedliwości, gdy zostali uwięzieni na podstawie sfinansowanych zarzutów. Jednakże, podczas gdy pan Novak został deportowany jako zwykły obywatel do pracy przymusowej w gułagu w niegościnnych warunkach Syberii, pan Svoboda spędził lata w więzieniu. Chociaż obie sytuacje były trudne, pan Novak musiał stawić czoła jeszcze trudniejszej rzeczywistości likwidacyjnych obozów pracy, w których wielu więźniów zmarło z wycieńczenia i chorób. W przeciwieństwie do niego, pan Svoboda uniknął najgorszych trudności. Obie historie pokazują brutalność i bezwzględność komunistycznej dyktatury w decydowaniu o losie ludzi. Z moralnego punktu widzenia jest to straszne. Dlatego ważne jest, aby bronić demokracji i wolności, aby takie rzeczy się nie powtórzyły”.